

ПОВОДОМ 110 ГОДИНА ОД ПОДИЗАЊА И 20 ГОДИНА ОД ОБНОВЕ ХРАМА СВЕТОГ ПРОРОКА ИЛИЈЕ У СЕЛУ СМОЉАНА

Анстракт: У тексту је приказана кратка историја Храма Светог пророка Илије у селу Смољана, Општина Босански Петровац, Епархија бихаћко-петровачка. Храм Светог пророка Илије 2021. обиљежава 110 година од подизања – 1911/1912. и 20 година од обнове – 2001, након што је срушен 1995. године од стране Армије Босне и Херцеговине. Кроз кратку историју храма сјетили смо се имена епископа, свештеника и вјерника који су од његовог подизања до данас чували и одржавали, не само храм него и националну и вјерску припадност народа који је живио и који данас живи на том простору.

Кључне ријечи: Храм Светог пророка Илије, Смољана, Епархија бихаћко-петровачка.

Историја Храма Светог пророка Илије у селу Смољана почиње са аустроугарском окупацијом Босне и Херцеговине 1878. године.¹ Девет година послје окупације, 1887. године, у Парохији је изграђен дрвени храм посвећен Светом пророку Илији [*Први шематизам православне српске митрополије Бањалучко-Бихаћке за годину 1901* • Бања Лука: 192; Новаковић • 2014: 139; *Гласник – Службени лист Српске православне цркве*, 2011, година ХСЦ, бр. 3: 97; *Гласник – Службени лист Српске православне цркве*, 2011, година ХСЦ, бр. 12: 483]. Храм је био обложен споља и изнутра, тако да је изгледао као да је изграђен од камена. Дужина храма је била 12.60 м, ширина 9 м, док је висина била нешто изнад 3 м. Олтар је био исте ширине и дужине – 5 м. Иконостас је био на дрвету. Звоно је освештано 20. јула 1892. године [*Босанско-херцеговачки источник*, 1894, бр. 2: 83–84; Новаковић • 2014: 139; *Гласник – Службени лист Српске православне цркве*, 2011, година ХСЦ, бр. 3: 97; *Гласник – Службени лист Српске православне цркве*, 2011, година ХСЦ, бр. 12: 483]. Према народном казивању, дрвени храм се налазио неколико метара источно од данашњег зиданог храма.

¹ Нема материјалних трагова да је раније постојао храм у Парохији, али остали су писани трагови да је постојао антиминос који је 1754. године освештао митрополит дабробосански Гаврило II у Сарајеву, а који се крајем XIX вијека још увијек налазио у парохији. [Новаковић • 2014: 139].

Зидање данашњег парохијског Храма Светог пророка Илије почели су становници села Смољана, Крња Јела и Капљух 1907. године. Зидање је завршено 1911/1912. године [Ковачевић • 1996: 253; Бранковић ■ 2012: 48; Новаковић • 2014: 140; *Православље*, 15. септембар 1981, бр. 348: 4; *Први шематизам Епархије бихаћко-петровачке 2010 • 2011: 271; Гласник – Службени лист Српске православне цркве*, 2011, година ХСII, бр. 3: 97–98]. Као ни за дрвени, тако ни за овај зидани храм није остало много сачуваних података о добротворима, градитељима, звонарима и члановима црквених одбора у периоду аустроугарске окупационе власти. Народно сјећање сачувало је име Миле Мрђе из села Крња Јела, који је био црквењак пред Први свјетски рат [Бранковић • 2012: 48].

Послије Првог свјетског рата није било интензивније градитељске дјелатности око храма због лоше финансијске ситуације, а није било ни потребе јер храм није имао оштећења у току рата. Чланови Црквеног одбора за вријеме Краљевине Југославије били су: Стево Драгишић из Смољане,² Коста Кеџман и Миле Мрђа из Крње Јеле, док су звонари били Илија Мрђа и Дамјан Радишић из Смољане [Бранковић • 2012: 49]. Након што је 10. априла 1941. године проглашена Независна Држава Хрватска, Босна и Херцеговина је ушла у њен састав. Храм Светог пророка Илије у Смољани имао је срећу да су га усташе заобишле у свом рушилачком походу 1941. године. Међутим, крај рата није дочекао у исправном стању. Оштећен је у току нацистичког бомбардовања 1943. године [*Први шематизам Епархије бихаћко-петровачке 2010 • 2011: 271*].

Послије Другог свјетског рата на храму су била видљива оштећења. Посебно је иритирао недостатак врата, што је омогућавало даљње скрнављење храма. Дуго послије завршетка рата, због немара комунистичких власти у Босанском Петровцу и уопште у СФРЈ према Српској православној цркви, храм је зјапио отворен. Почетком 50-тих година дошло је до дјелимичних поправки храма. Такође, народ се почео окупљати код храма за Илиндан, доносећи храну и пиће од куће и постављајући трпезу на простиркама које су биле постављене по земљи. Илиндански збор код храма посебно је красила литија, која је ишла око храма предвођена носиоцем барјака Бошка Југовића. Обичај да се надмеће за част да се носи барјак Бошка Југовића био је понос села и парохије. Барјак је носио онај ко би највише новца понудио у току *лицитације*, која је обављана непосредно пред полазак литије. Част да више пута носи овај барјак седамдесетих година XX вијека имао је Бошко Марић из Смољане [Бранковић • 2012: 51]. Послије обнове храма 2001. године, част да барјак носе имали су Иле Драгишић, Драја Савић, Богдана Стојановић, Бошко и Лука Марић³ и др. Први звонар послије Другог свјетског рата био је Душан Радишић из Смољане. Послије

² Након што је формирана усташка власт у Босанском Петровцу 1941. године, он је у Драгишића пећини сакрио свештеников крст и молитвеник да не би пали у руке усташама. Ови предмети касније нису пронађени.

³ Унуци Бошка Марића

њега је ову дужност обављао Стево Мрђа из Смољане. Посљедњи звонар био је Лука Мрђа из Смољане [Бранковић • 2012: 52].

Обимније радове на обнови храма у првој половини 80-тих година почео је епископ далматински Николај (Мрђа). Епископ Николај почетак обнове босанскопетровачких храмова најавио је на црквеном сабору у Бјелају 1981. године [*Православље*, 15. септембар 1981, бр. 348: 6]. Средства за обнову храма почела су стизати из српске дијаспоре. Међу првима који су послали новчана средства били су Срби из Милвокија у Сједињеним Америчким Државама. Списак приложника и висину прилога епископу Николају доставили су Миле Драгишић и Лука Бајић почетком октобра 1984. године [Архива Епархије бихаћко-петровачке у Босанском Петровцу, Црквена општина Смољана, *Писмо и Списак дародаваца за оправку цркве у Смољани*, Е. Бр. 56/84, 3. октобар 1984. Шибеник.]. У недостатку архивске грађе, која је највећим дијелом уништена од стране Армије БиХ у грађанском рату у Босни и Херцеговини 1992–1995. године, немогуће је извршити потпун увид у уплаћена средства за обнову. Међутим, са сигурношћу можемо тврдити да она нису била велика. Да су средства била мала, свједочи и чињеница да су радови на прекривању храма почели у јесен 1990. године, али због недостатка средстава нису завршени до зиме исте године [Архива Епархије бихаћко-петровачке у Босанском Петровцу, Црквена општина Смољана, *Одговор Епископа Николаја црквеношколској општини Данто поводом њихове донације за обнову храма у Смољани*, пред Васкрс 1991. Босански Петровац].

Устоличењем првог епископа бихаћко-петровачког Хризостома (Јевића), 4. августа 1991. године у Храму Светог Саве у Дрвару, почели су бољи дани за петровачке храмове, а самим тим и за храм Светог пророка Илије у Смољани. Генерална реконструкција храма почета је 1991. године [*Први шематизам Епархије бихаћко-петровачке 2010 • 2011: 271*]. Прекривањем храма нису били завршени сви радови. На храму је требало још много тога да се ради, било да је ријеч о његовој спољашњости или унутрашњости. За наставак радова била су потребна већа новчана средства. Ова чињеница није спутавала епископа Хризостома у одлуци да храм у потпуности обнови. Међутим, храм није дочекао своју потпуну обнову. Агресија муслиманских и хрватских снага у септембру 1995. године на Републику Српску довела је до протјеривања српског становништва из западнокрајишких општина. Епархија бихаћко-петровачка доживјела је стравичну судбину, у потпуности је разрушена и опустошена. Храм Светог пророка Илије раскривен је и девастиран 1995/96. године [*Први шематизам Епархије бихаћко-петровачке 2010 • 2011: 271*; Бранковић • 2012: 57; Новаковић • 2014: 140].

Послије првих повратничких корака у Крњу Јелу и Смољану, 13. маја 2000. године, са благословом епископа Хризостома, основан је Одбор за реконструкцију Храма Светог пророка Илије, у чијем саставу су били: Зоран Мрђа из Крње Јеле, предсједник; Иле Драгишић из Смољане, потпредсједник; Зоран

Драгишић из Смољане; Мирко Марјановић из Крње Јеле; Владо Вукобрат из Смољане; Раде Инђић из Смољане и Милкан Мрђа из Крње Јеле. Одбор је са својим оснивањем стекао статус помоћног органа епископа Хризостома у обнови храма, са правом на посједовање сопственог печата и жиро рачуна [Архива Епархије бихаћко-петровачке у Босанском Петровцу, Црквена општина Смољана, Е. Бр. 223/00, 13. мај 2000. Шипово; Бранковић • 2012: 58]. Одмах по оснивању Одбора и почетка прикупљања средстава, те почетка грађевинских радова, на мјесто предсједника Одбора именован је Иле Драгишић из Смољане, а Одбору се прикључио и Милан Д. Бранковић из Крње Јеле [Бранковић • 2012: 59]. Поред грађевинских предузећа, радове су изводили појединци и групе. Већину столарских радова на храму извео је Зоран Мрђа из Крње Јеле. Било је организовано и неколико радних акција мјештана села на уређењу простора око храма [Бранковић • 2012: 61–62].

Обнова храма завршена је 2001. године. Освећење су 2. августа 2001. године, у присуству великог броја вјерника, извршили митрополит дабробосански Николај и епископ бихаћко-петровачки Хризостом [*Први шематизам Епархије бихаћко-петровачке 2010* • 2011: 271; Бранковић • 2012: 62; *Blic (blic arhiva*, б. 8. 2001. 10:24)]. Кум храма приликом освећења био је Мирко Латиновић⁴ из Смољане [Бранковић • 2012: 62; *Blic (blic arhiva*, б. 8. 2001. 10:24)]. Приликом освећења храма са митрополитом Николајем и епископом Хризостомом саслужења су вршили: јеромонах Сергије Карановић,⁵ архијерејски намјесник за федерални дио Епархије; протонамјесник Бране Клинов, парох чађавичко-ораховљански; јереј Драган Шкалоња, парох прве парохије петровачке и јереј Мирко Моравац, парох превијски [Архива Епархије бихаћко-петровачке у Босанском Петровцу, Црквена општина Смољана, *Распис*, Е. бр. 173/01, 4. јул 2001. Манастир Клисина].

Списак ктитора и приложника приликом обнове Храма Светог пророка Илије у Смољани [Бранковић • 2012: 67–69]:

а) *Велики добротвори:*

- Митрополит дабробосански Николај из Сарајева,
- Мирко Латиновић из Смољане и
- Иле Драгишић из Смољане.

б) *Добротвори:*

- Рафинерија нафте, Српски Брод,
- Ш. Г. „Оштрељ – Дринић”, Дринић,
- ЗДП „Петрол”, Бања Лука и
- Драган Крагуљ из Чикага.

в) *Утемељачи:*

- Републичка управа царина, Бања Лука,

⁴ Који је уједно био и највећи донатор приликом обнове храма

⁵ Од 2017. године епископ бихаћко-петровачки.

- ЗДП „Крајинапетрол”, Бања Лука,
- Богдан Латиновић из Смољане,
- Војин Драгишић из Смољане,
- Зоран Драгишић из Смољане,
- Бошко Вукобрат из Смољане,
- Драган Пилиповић из Новог Града,
- Миле Атлагић из Крњеуше,
- Милан Д. Бранковић из Крње Јеле и
- Спасоја Дерајић из Челинца.

г) *Одликовани архијерејском похвалницом:*

- Зоран Мрђа из Крње Јеле,
- ОДП „Дринић” Дринић,
- Милан Макивић из Новог Града,
- Савез омладине Смољана, Смољана,
- Бобо Мрђа из Смољане,
- Раде Инђић из Смољане,
- Милан и Цвијета Драгишић из Смољане,
- Лазо и Вукица Радишић из Смољане,
- Војин Кецман из Крње Јеле,
- Весо Марин из Новог Града,
- Миланко Бабић из Новог Града,
- Миливој Крпић из Новог Града и
- Обрад и Дијана Петровић из Новог Града.

д) *Списак ктитора и приложника за израду иконостаса:*

- *Тајна вечера*, Војин (Милан) Драгишић из Смољане,
- *Свети великомученик цар Лазар*, Обрад (Љубомир) Петровић са Сокоца,
- *Свети Никола*, Слободанка (Божо) Мрђа из Смољане,
- *Васкрсење Христово*, Бранко (Боро) Регода из Новог Града,
- *Рођење Исуса Христа*, Нада (Милан) Бајић из Смољане,
- *Свети Вартоломеј*, Милена (Стево) Драгишић из Смољане,
- *Свети Георгије*, Бошко (Душан) Вукобрат из Смољане,
- *Свети пророк Илија*, Зоран (Илија) Драгишић из Смољане,
- *Свети архиђакон Стефан*, Немања (Ратко) Видић из Новог Града,
- *Мајка Богородица и Исус*, Иле (Милан) Драгишић из Смољане,
- *Свети архангел Гаврило*, Драган (Милан) Пилиповић,
- *Благовјест*, Драган (Милан) Пилиповић,
- *Исус Христ*, Богдан (Мићо) Латиновић из Смољане,
- *Свети архангел Михаило*, Слободан (Милорад) Ђумић из Смољане и
- *Свети Јован Крститељ*, Мирко (Мићо) Латиновић из Смољане.

ђ) *Списак ктитора и приложника за израду икона које су постављене на зид са лијеве и десне стране иконостаса:*

- *Свети пророк Илија*, Небојша (Илија) Антонић из Бањалуке,
- *Свети Василије Острошки*, Милан (Дмитра) Бранковић из Крње Јеле,
- *Свети архиђакон Стефан*, породица Војина Драгишића из Крње Јеле,
- *Лазарева субота*, Вељко Ступар из Смољане и
- *Света Тројица*, постављену на плафону храма, Драган (Јово) Крагуљ из Чикага.

Непуних десет година послје обнове храма морали су бити извршени додатни радови на санацији крова. Године 2010. у потпуности је замијењен кровни цријеп [Архива Епархије бихаћко-петровачке у Босанском Петровцу, Црквена општина Смољана, *Одлука*, Е. Бр. 180/10, 14. јул 2010. Босански Петровац]. Другог августа 2011. године прослављена је стогодишњица подизања данашњег храма. Тим поводом свету архијерејску литургију служио је митрополит дабробосански Николај, а епископ бихаћко-петровачки Хризостом служио је вечерње богослужење. Епископ Хризостом је по завршетку богослужења одржао пригодну бесједу поводом обиљежавања великог јубилеја храма у Смољани, истакавши велику вјеру народа овог краја, који је прије стотину година подигао постојећи храм [Бранковић • 2012: 73–74].

Након упокојења митрополита дабробосанског Николаја, 2015. године, а на приједлог свештеника Бојана Митрића, Црквени одбор Црквене општине Смољана⁶ донио је одлуку да се у спомен на блаженопочившег митрополита Николаја у порти храма подигне спомен-чесма. Благослов за изградњу спомен-чесме дао је тадашњи епископ бихаћко-петровачки Атанасије (Ракита). Изградња спомен-чесме завршена је у јулу 2016. године. Спомен-чесму је 2. августа исте године освештао епископ бихаћко-петровачки Атанасије.

Поводом великог јубилеја који је храм обиљежио 2021. године, текст не би био потпун ако не бисмо споменули имена свештеника који су служили у парохији и храму. Од тридесетих година XIX вијека до данас свештеничку службу у Парохији и Храму су вршили: Стојко Маринковић, Лука Кеџман, Миле Кеџман, Давид Прошић, Милан Радукић, Лука Вукашиновић, Владимир Кеџман, Душан Новаковић, Никодим Новаковић, Славко Трнинић, Жарко Јовановић, Лазар Јагличић, Љубиша Марић, Симо Љубоја, Сретко Ћенић, Недељко Зубовић, Драган Шкалоња, Марко Главаш и Бојан Митрић [Бранковић • 2012: 102–115; *Гласник – Службени лист Српске православне цркве*, 2011, година ХСП, бр. 3: 98–99]. Посебно треба истаћи, да су службу у храму вршили и свештеници Симо Бањац (Симо Гламочки) и Вукосав Милановић (Вукосав Куленвакуфски), које је Свети архијерејски сабор СПЦ, на приједлог тадашњег епи-

⁶ Црквени одбор Црквене општине био је у саставу: Бошко Бранковић, предсједник; Борислав Марјановић, благајник; свештеник Бојан Митрић, секретар; Дејан Прошић; Милан Бајић; Далибор Марјановић и Драган Мрђа.

БОШКО М. БРАНКОВИЋ, *Поводом 110 година од подизања и 20 година од обнове Храма...*

скопа бихаћко-петровачког Хризостома, прибратио у Именослов Светих 7/20. маја 2003. године [Никић • 2007: 27, 31–33; *Гласник – Службени лист Српске православне цркве*, 2011, година ХСЦ, бр. 3: 99; Бранковић • 2016: 85].

На крају, можемо закључити како Храм Светог пророка Илије данас поносно и пркосно стоји у селу, показујући домаћим и странцима ко је у прошлости и ко ће у будућности да живи и господари овом земљом, земљом поносних села Смољане, Крње Јеле и Капљуха. Такође, досадашња истраживања прошлости храма, поред тога што су само загревала по површини, сигурно ће у будућности, уз свеобухватнији приступ, омогућити значајније презентовање, не само прошлости храма, већ и прошлости парохије, али и микро историје простора на ком се храм налази. Притом у првом реду мислимо на прошлост народа који је живио и који данас живи на том простору.

Извори и литература

Архивска грађа:

Архива Епархије бихаћко-петровачке
- Црквена општина Смољана.

Штампа:

БРАНКОВИЋ, Бошко М. Црква Светог пророка Илије у Смољани, *Гласник – Службени лист Српске православне цркве*, година ХСЦ, бр. 3, Београд, март 2011: 97–99.

БРАНКОВИЋ, Бошко М. Свештеник Миле Кеџман (1858–1895), *Гласник – Службени лист Српске православне цркве*, година ХСЦ, бр. 12, Београд, децембар 2011: 483–484.

ЕПИСКОП ДАЛМАТИНСКИ НИКОЛАЈ. Наши храмови као стари и нови буквари, *Православље*, бр. 348, Београд, 15. септембар 1981: 5–6.

Кратак опис протопрезвитерата Петровачког, *Босанско-херцеговачки изворник*, бр. 2, Сарајево, 1894: 81–84.

ОСТОЈИЋ, Душан. Помоћи ћемо обнову цркава у далматинској епархији, *Православље*, бр. 348, Београд, 15. септембар 1981: 4.

BERA, D. Povratak na srpska ognjišta?. *Blic (blic arhiva*, 6. 8. 2001). Доступно на: <<https://www.blic.rs/vesti/reportaza/povratak-na-srpska-ognjista/vm0397k>> Приступљено: 10. 6. 2021.

Литература:

Средња Босна у НОБ-у, Средња Босна до устанка и у устанку 1941. године, књига прва, чланци и сјећања, Београд: 1976.

БРАНКОВИЋ, Бошко М. *Црква Светог пророка Илије у Смољани*, Бања Лука, Босански Петровац: Епархија бихаћко-петровачка, 2012.

- БРАНКОВИЋ, Бошко М. Поводом 75 година од смрти свештеника Симе Баџца (1941–2016). *Радови*, бр. 24, 2016: 81–87.
- КОВАЧЕВИЋ, Душан С. *Петровац у подножју Грмеча, Клековаче и Осјеченице*, Нови Сад: Музеј Војводине, 1996.
- НИКИЋ, Софроније. *Житија нових свештеноченика бихаћко-петровачких*, Босански Петровац: Епархија бихаћко-петровачка, 2007.
- НОВАКОВИЋ, Драгољуб. *Новаковићи 1813–2013. Наша породица – наш завичај*, Београд: ауторско издање, 2014.
- Први шематизам Епархије бихаћко-петровачке 2010*, Босански Петровац: Епархија бихаћко-петровачка, 2011.
- Први шематизам православне српске митрополије Бањалучко-Бихаћке за годину 1901*, Бања Лука: 2001. (фототипско издање)

Bosko M. Brankovic

On the Occasion of the 110 Years of the Building and 20 Years of
Reconstruction of the Church of Saint Prophet Ilija in the Village of Smoljana

Summary

The church in Smoljana has existed for a long time, since 1887, when the ancient wooden temple dedicated to Saint Prophet Ilija was erected. The church that now exists was built just before the beginning of World War I, while its foundations were laid after the end of the Serbs fight for educational and religious autonomy in Bosnia and Herzegovina under the Austria-Hungary government. After the period of poverty during the government of the Kingdom of Yugoslavia and World War I the temple lived to see World War II in good state. However, it did not have the luck to see the end of World War II undamaged, because it was bombed by Germans in 1943. Hrizostom, becoming the first bishop of Bihac and Petrovac, started complete reconstruction of the temple together with clergy and people of Smoljana parish, but the war and refugee days which came after September 14 in 1995 interrupted him. After the end of the war and with return of bishop Hrizostom, clergy and people to the Diocese in 2000 a council for temple renewal was formed. With Ile Dragisic as the Council Head, in a year they managed to collect funds and reconstruct the temple, which was blessed by bishop Hrizostom and metropolitan of Dabar-Bosnian Nikolaj on August 2 in 2001.

Keywords: the church of the Saint Prophet Ilija, village of Smoljana, Diocese of Bihac-Petrovac.